

Nr 78.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående avsättning till en fond av medel, som inflatit vid försäljning av sparmärken; given Stockholms slott den 1 februari 1935.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,
enligt Dess nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

Henning Leo.

Utdrag av protokollet över kommunikationsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 1 februari 1935.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden SCHLYTER, WIGFORSS, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Efter gemensam beredning med chefen för ecklesiastikdepartementet anför chefen för kommunikationsdepartementet, statsrådet LEO:

I skrivelse den 22 mars 1934 har *generalpoststyrelsen* gjort framställning angående avsättning av vissa för försålda sparmärken influtna medel till en fond.

Generalpoststyrelsen har därvid inledningsvis erinrat, att jämlikt bestämmelse i § 2 av Kungl. Maj:ts förordning angående postsparbanken den 21 juni 1922 (nr 277), vilken bestämmelse jämväl förefunnits i tidigare förordningar om postsparbanken, insättning i denna icke finge ske annat än i helt

Bihang till riksdagens protokoll 1935. 1 saml. Nr 78.

krontal. Det minsta belopp, som kunnat och fortfarande kunde insättas å postsparbanksbok, vore alltså en krona. För att underlätta besparing av även mindre belopp hade postsparbanken tidigare tillhandahållit s. k. sparmärken å tio öre. Sedan tio sådana märken inköpts och uppklistrats å ett s. k. sparkort, hade kortet vid insättning i postsparbanken kunnat användas såsom betalningsmedel för en krona. Sparmärkesförsäljningen, som införts samtidigt med postsparbankens inrättande, hade upphört med utgången av år 1922, då sparmärkena avskaffats. Den uppgift, sparmärkena haft att fylla, hade nämligen ansetts kunna bättre tillgodoses av de ficksparbössor för 10- respektive 25-öresmynt, som postsparbanken börjat tillhandahålla redan år 1907 och vilka vunnit en stor och alltjämt ökad spridning bland spararna.

Under de 39 år sparmärkesförsäljningen ägt bestånd hade, anför härefter styrelsen, i medeltal för år sålts nära en miljon märken. Märkena hade funnits att köpa utom å postanstalterna även hos av postsparbanken antagna sparmärkesförsäljare. Bland dessa hade funnits ett stort antal skollärare och lärarinnor, vilka torde hava inom skolorna avyttrat omkring 30 procent av försålda sparmärken. Givetvis hade dock barn och ungdom, för vilka sparmärkena närmast varit avsedda, i stor utsträckning förvärvat sparmärken även utom skolorna. Sparmärkesystemet kunde därför sägas hava varit en början till den skolsparverksamhet, postsparbanken numera bedreve i mera fasta former.

Generalpoststyrelsen framhåller härefter, att en olägenhet med sparmärkena varit den, att enstaka märken lätt kunde tappas bort eller förläggas. Genom att ett stort antal sparmärken av sådan eller annan anledning icke kommit att användas för sparändamål, hade postsparbanken under årens lopp tillförts ett belopp på försålda och ännu utelöpande sparmärken, som vid utgången av år 1933 uppgått till 89,458 kronor 30 öre och som helt visst icke komme att för framtiden väsentligen minskas. Postsparbanken mottoge visserligen fortfarande sparmärken för insättning å postsparbanksbok i de fall sådana avlämnades. Detta skedde emellertid numera i mycket obetydlig utsträckning (under år 1933 avlämnades sparmärken till ett belopp av 349 kronor 30 öre) och det syntes uppenbart, att ovannämnda stora belopp endast till mycket ringa del komme att behöva disponeras för »inlösning» av hittills icke avlämnade märken. Beloppet skulle därför, så framt icke särskild åtgärd vidtoges, så gott som helt komma att tillfalla postsparbanken såsom ren vinst. Några särskilda bestämmelser för användning av medlen ifråga funnes nämligen icke utfärdade.

Styrelsen anför vidare, att det förefölle, som om dessa medel — vilka utgjordes av icke i anspråk tagna sparinsatser — borde och kunde användas på ett sätt, som anslöte såväl till postsparbankens folkuppfostrande uppgift som till det ändamål, för vilket dessa sparinsatser ursprungligen gjorts. Det hade förut framhållits, att sparmärkena haft sina flesta avnämare bland de unga och att sparmärkestrafiken på sin tid tjänat samma ändamål som postsparbankens nuvarande skolsparverksamhet.

Skolsparverksamheten, vilken omfattade i runt tal 3,500 skolor, byggde

på en fullt frivillig medverkan från såväl lärarpersonal som skolbarn. Postsparbanken utdelade årligen, jämlikt av Kungl. Maj:t och riksdagen hittills anvisade anslag, i de skolor, som härför önskade ifrågakomma, 30,000 postsparbanksböcker med därå insatta belopp av två kronor till i första hand de under året nyinskrivna barnen. På grundval av denna utdelning av postsparbanksböcker sökte postsparbanken sedermera uppmuntra barnen till eget sparande genom att bland annat tillhandahålla skolorna s. k. klassparbössor. Resultatet av denna skolsparrörelse måste betecknas såsom mycket gott, vilket bland annat framginge därav, att å de 140,000 av postsparbanken från och med år 1928 utdelade sparbanksböcker, varå barnen haft tillfälle att under längre eller kortare tid (högst fem och lägst ett år) göra några insättningar, hade vid slutet av år 1933, med frånräknande av de av postsparbanken skänkta beloppen, insatts sammanlagt 1,650,000 kronor. Det borde i detta sammanhang erinras, att postsparbanken icke vore ensam att bedriva skolsparrörelse, utan att sådan utövades även av ett flertal enskilda sparbanker, givetvis dock så att postsparbanken och respektive enskilda sparbanker arbetade var och en inom olika skolor. Resultatet av hela denna skolsparrörelse vore, såvitt generalpoststyrelsen kunde bedöma, synnerligen glädjande.

Under de år, skolsparrörelse utövats av postsparbanken, hade, anför vidare styrelsen, denna haft många tillfällen att konstatera, hurusom skolbarn med intresserad hjälp och ledning av sin lärare eller lärarinna gjort stora ansträngningar att genom samfällt sparande vinna medel för tillgodoseendet av vissa beaktansvärda önskemål. Oftast torde det kollektiva sparandet gällt att möjliggöra anordnande av en skolresa. I många fall hade sparandet varit förenat med stora svårigheter och krävt stora uppoffringar av de små spararna, även om sparinsatserna endast varit några ören. Det vore nämligen att märka, att postsparbanken hade sin skolsparrörelse huvudsakligen förlagd till Norrland eller andra ekonomiskt mindre gynnade landsdelar. Trots alla ansträngningar hade det dock stundom visat sig omöjligt för barnen att förverkliga sina sparsyften. Det hade då inträffat, att man med sina bekymmer vänt sig till postsparbanken för att om möjligt därifrån erhålla någon hjälp. I saknad av för ändamålet disponibla medel hade emellertid postsparbanken icke varit i tillfälle att lämna något ekonomiskt bistånd, hur önskvärt detta än kunde hava synts med hänsyn till förhandenvarande omständigheter.

Styrelsen anser, att överskottsmedlen för försålda sparmärken icke kunde erhålla bättre användning än om de finge avsättas till en fond, varav den årliga avkastningen helt eller delvis finge disponeras för utdelning till skolor, skolklasser eller grupper av skolbarn av mindre bidrag, avsedda att möjliggöra förverkligandet av något för ungdomens fostran och utbildning värdefullt önskemål. Bidragen borde kunna avse exempelvis skolresor, anskaffande eller utökning av skolbibliotek, förvärvande av radioapparat eller skioptikonutrustning och skolornas prydnade med konstverk. Möjligen borde ett visst maximibelopp, t. ex. 200 kronor, fastställas för bidragen.

Såsom villkor för erhållande av bidrag har styrelsen föreslagit skola gälla, att effektiv skolsparrörelse finnes ordnad i vederbörande skolor antingen genom postsparbanken eller enskild sparbank. Då styrelsen förutsatte, att

bidrag skulle utdelas endast till folkskolor (praktiskt taget de enda skolor, varest postsparbanken och övriga sparbanker för närvarande bedreve skolsparrörelse), torde sannolikt erforderliga yttranden rörande skolor, som ansökt om fondbidrag, kunna erhållas från vederbörande folkskolinspektörer. Någon utdelning av understöd eller bidrag till enskilda elever syntes ej böra ifrågakomma. Den ifrågasatta fonden ansåge styrelsen böra förvaltas av postsparbanken enligt de bestämmelser, som gällde för förvaltning av postsparbankens medel, och med skyldighet för generalpoststyrelsen att föra räkenskaper och upprätta bokslut för fonden i anslutning till styrelsens redovisning för postsparbanken. Därest till fonden överfördes samtliga postsparbankens överskottsmedel för sparmärken — vilket torde vara lämpligt — borde givetvis postsparbanken gottgöras av fondmedlen för beloppet av de sparmärken, som framdeles kunde komma att av banken inlösas. Bidrag ur fonden syntes böra sökas hos postsparbanken, varemot prövningen av inkommande ansökningar och fördelningen av bidrag lämpligen borde anförtros en särskild nämnd, sammansatt av representanter för postsparbanken och skolväsendet.

Styrelsen förklarar sig övertygad om att ett genomförande av dess förslag skulle främja skolsparrörelsen och de syften denna avsåge att tillgodose och fördenskull även nära anknyta till den uppgift, som sparmärkesförsäljningen — ur vilken de förefintliga överskottsmedlen uppkommit — haft att fylla. Styrelsen ville därför livligt förorda, att medlen ifråga finge givas sådan användning, som här ifrågasattes. Detta vore så mycket mera önskvärt, som postsparbanken därigenom bleve i tillfälle att på ett värdigt och verkkningsfullt sätt hugfästa minnet av sin med ingången av år 1934 uppnådda femtioåriga verksamhet. Postsparbanksrörelsen hade under de senare åren lämnat så stora vinster, vilka även delvis tagits i anspråk av statsverket, att det även ur denna synpunkt syntes rimligt och befogat, om banken avstode från sina anspråk på vissa av barn och ungdom i gångna tider hopbragta men icke i anspråk tagna sparmedel för att i stället låta dessa bliva till gagn för ungdomen nu och framdeles.

Generalpoststyrelsen har slutligen anfört att, enär Kungl. Maj:t väl icke komme att lämna sitt eventuella bifall till dess förevarande framställning utan efter riksdagens hörande, styrelsen icke ansett behöfligt att nu överlämna förslag till närmare bestämmelser, avseende den ifrågasatta fondens förvaltning, sättet för utdelning av bidrag ur fonden m. m. Generalpoststyrelsen förutsatte nämligen, att riksdagen, om ärendet framlades för denna, endast skulle behöva besluta rörande medlens användning på föreslaget sätt, medan däremot Kungl. Maj:t skulle äga att i förekommande fall utfärda erforderliga detaljföreskrifter.

Med åberopande av vad sålunda anförts har styrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen att medgiva, att de medel, som till postsparbanken influtit för avyttrade och ännu utelöpande sparmärken, finge avsättas till en under styrelsens förvaltning ställd fond, varav avkastningen skulle enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser användas för att till

skolor, varest skolsparrörelse funnes anordnad, lämna bidrag till ändamål, som avsåge lärjungarnas fostran eller utbildning och som icke kunde i annan ordning tillgodoses; med skyldighet dock för styrelsen att av fondens medel gottgöra postsparbanken beloppet av de sparmärken, som efter fondens upprättande kunde komma att av postsparbanken inlösas.

Över denna framställning har till en början *skolöverstyrelsen* den 13 april 1934 avgivit utlåtande och därvid tillstyrkt, att de ifrågakvarande medlen måtte avsättas till en fond för de i generalpoststyrelsens framställning angivna ändamålen och att utdelningen av fondens avkastning måtte verkställas enligt av Kungl. Maj:t meddelade särskilda bestämmelser. Då överstyrelsen förutsatt, att överstyrelsen — för den händelse fonden komme till stånd — bleve satt i tillfälle att yttra sig om sagda bestämmelser, innan dessa av Kungl. Maj:t utfärdades, har överstyrelsen icke för närvarande funnit skäl att närmare ingå på frågan om nämnda bestämmelsers innehåll.

Vidare har *statskontoret* den 14 maj 1934 avgivit utlåtande och därvid anført, att det ville synas ämbetsverket, att vissa betänkligheter kunde hysas mot att ifrågakvarande inkomster, vilka egentligen borde tillgodoföras postverkets vinstmedel, avsattes till en särskild fond. Med hänsyn till vad generalpoststyrelsen i ämnet anført ville ämbetsverket dock icke motsätta sig styrelsens förslag, för den händelse vid tidpunkten för avsättningen till fonden det statsfinansiella läget funnes medgiva, att sådan avsättning skedde.

Enligt generalpoststyrelsens förslag skulle den årliga avkastningen av fonden närmast disponeras för utdelning till skolor, skolklasser eller grupper av skolbarn av mindre bidrag, avsedda att möjliggöra förverkligandet av något för ungdomens fostran och utbildning värdefullt önskemål, såsom för anordnande av skolresor, anskaffande eller utökning av skolbibliotek, förvärvande av radioapparat eller skioptikonutrustning, skolornas prydnad med konstverk eller dylikt. I anledning härav ville statskontoret framhålla, att vissa ändamål av nu antydd art för närvarande torde tillgodoses genom anslag från vederbörande kommuner. Det syntes statskontoret vid utarbetandet av författningsföreskrifter rörande fonden och dess användning vara av vikt att tillse, att fondens avkastning icke komme att disponeras för ändamål, som eljest skulle tillgodoses genom kommunala eller andra medel. Överhuvud taget torde det i möjligaste mån böra sörjas för, att fondmedlen användes på sådant sätt, att de komme att bidra till en utveckling i gynnsam riktning av skolsparrörelsen vid folkskolorna.

Slutligen har *riksräkenskapsverket* den 18 juni 1934 utlåtitt sig och därvid anført, bland annat, följande:

Riksräkenskapsverket funne, att vid bedömandet av generalpoststyrelsens förevarande förslag hänsyn borde tagas därtill, att den tidigare bedrivna sparmärkesförsäljningen kunde sägas hava utgjort inledningen till den skolsparverksamhet, som postsparbanken numera bedreve i mera fasta former. Mot de i samband med sparmärkesförsäljningen uppkomna vinstmedlen borde följaktligen ställas de kostnader, som vore att hänföra till den nuvarande

skolsparverksamheten. Enligt inhämtade uppgifter beräknades postsparbanks årliga merkostnader för skolsparrörelsen för närvarande uppgå till omkring 102,000 kronor, därav 60,000 kronor till å postsparbanksböcker insatta belopp, 36,000 kronor till abonnemang å tidskriften »Lyckoslantén» och 6,000 kronor till inköp av skolsparbössor. Under hänvisning härtill hade riksräkenskapsverket icke funnit tillräckliga skäl föreligga att för angivet ändamål avskilja nu omhandlade medel. Ämbetsverket hade härvid icke förbisett, att postsparbanks kostnader för den nuvarande skolsparverksamheten hänförde sig till allenast de skolor, vid vilka postsparbanken bedreve skolsparverksamhet, medan enligt generalpoststyrelsens förslag om fondering av överskottsmedlen för försålda sparmärken fondmedlens avkastning skulle kunna tillgodoföras jämväl sådana skolor, där enskilda sparbanker bedreve skolsparverksamhet.

I överensstämmelse med vad riksräkenskapsverket sålunda anfört har ämbetsverket avstyrkt generalpoststyrelsens förevarande förslag samt förordat, att omhandlade medel tillgodofördes postsparbanks vinstmedel. Beloppet av de sparmärken, som framdeles kunde komma att av postsparbanken inlösas, borde under angivna förhållande givetvis avföras såsom löpande utgift.

För det fall att generalpoststyrelsens förslag om fondering av omhandlade medel likväl ansåges böra genomföras, har riksräkenskapsverket föreslagit, att fondmedlen bokfördes å en under postsparbanken redovisad diversemedelsfond.

Departements-
chefen.

Generalpoststyrelsens här framlagda förslag innebär, att de medel, som till postsparbanken influtit för avyttrade och ännu utelöpande sparmärken — vid utgången av år 1933 uppgående till 89,458 kronor 30 öre — skola avsättas till en särskild fond, varav avkastningen enligt av Kungl. Maj:ts meddelade bestämmelser skulle användas för att till skolor, varest skolsparrörelse finnes anordnad, lämna bidrag till ändamål, som avse lärjungarnas fostran eller utbildning och som icke kunna i annan ordning tillgodoses.

De skäl, som av generalpoststyrelsen anförts till förmån för dess förslag, hava synts mig övertygande, och jag finner mig fördenskull böra tillstyrka detsamma. Av riksräkenskapsverket framförda erinringar mot förslaget synas mig nämligen icke vara av den avgörande betydelse, att den av styrelsen föreslagna anordningen icke bör komma till stånd. Jag förordar alltså, att riksdagens medgivande inhämtas därtill, att här förevarande medel, räknat från och med den 1 juli 1935, avsättas till en under generalpoststyrelsens förvaltning ställd fond med nyss angivna ändamål.

Såsom generalpoststyrelsen framhållit, lär det få ankomma på Kungl. Maj:ts att — under förutsättning att riksdagen lämnar medgivande härtill — meddela de närmare bestämmelser, som för fondens förvaltning ävensom för bidrags utgående må bliva erforderliga. De av generalpoststyrelsen i sådant hänseende förordade riktlinjerna synas mig i allt väsentligt kunna läggas till grund för ett blivande Kungl. Maj:ts beslut i ämnet. I likhet med statskontoret vill jag emellertid understryka angelägenheten av att härvid tillses, att fondens avkastning icke kommer att disponeras för ändamål, som eljest skulle tillgodoses genom kommunala eller andra medel, ävensom

att fondmedlens avkastning användes på sådant sätt, att de komma att bidra till en utveckling i gynnsam riktning av skolsparrörelsen vid folkskolorna.

På sätt riksräkenskapsverket föreslagit torde fondmedlen bära bokföras å en under postsparbanken redovisad diversemedelsfond.

I den mån sparmärken komma att efter fondens upprättande av postsparbanken inlösas, bör givetvis postsparbanken erhålla gottgörelse härför av fondmedlen.

I detta sammanhang torde jag få beröra en fråga, som tidigare varit föremål för riksdagens uppmärksamhet, nämligen om användandet av postsparbankens medel.

I skrivelse den 10 maj 1933, nr 188, anhöll riksdagen i anledning av en inom riksdagen väckt motion och under åberopande av vederbörande utskotts däröver avgivna utlåtanden, att Kungl. Maj:t täcktes låta skyndsammast utreda, huruvida och på vad sätt landsortens och särskilt landsbygdens sparmedel i postsparbanken kunde i större utsträckning göras tillgängliga för tillgodoseende av de lokala kreditbehoven, exempelvis genom att viss del av bankens medel insattes i de enskilda sparbankerna, samt därefter vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kunde giva anledning.

På grund av riksdagens sålunda gjorda anhållan bemyndigade Kungl. Maj:t den 26 maj 1933 chefen för kommunikationsdepartementet att tillkalla tre personer för att inom nämnda departement, med beaktande av vad i berörda utskottsutlåtanden anförts, biträda med verkställande av den utav riksdagen begärda utredningen.

Med stöd av sagda bemyndigande uppdrog chefen för kommunikationsdepartementet samma dag åt landshövdingen E. A. Beskow, byråchefen i generalpoststyrelsen F. E. Sandberg och verkställande direktören i Upsala sparbank J. H. Jönsson att biträda med verkställande av den ifrågavarande utredningen. Därjämte uppdrog departementschefen åt landshövdingen Beskow att i egenskap av ordförande leda utredningsmännens arbete.

Den 9 maj 1934 avlämnade de sålunda tillkallade utredningsmännen »Utredning i fråga om användandet av postsparbankens medel» (Statens off. utredn. 1934: 26).

Å sid. 47—48 i utredningen lämnades följande sammanfattning av det resultat, vartill utredningsmännen kommit:

Den verkställda utredningen har givit vid handen, att de från landsbygden härflytande sparmedlen i postsparbanken icke i sin helhet kommit den där bosatta befolkningen till godo i form av lån och andra penningplaceringar, men att någon större skiljaktighet i detta hänseende icke föreligger mellan postsparbanken och de enskilda sparbankerna.

I syfte att bidra till en utjämning förorda utredningsmännen ett samarbete mellan postsparbanken och de enskilda sparbankerna på det sätt, att postsparbanken till sparbankerna utlämnar tillfälliga lån mot säkerhet av fullgoda värdehandlingar, eventuellt även definitivt övertager vissa av sparbankerna beviljade lån. I samma syfte anse utredningsmännen vidare lämpligt, att, då fråga ej är om smärre lån, sparbankerna hänvisa lånesökande

till postsparbanken och därvid även förmedla lånetransaktioner, i den mån sparbankerna finna ett sådant förfaringssätt böra äga rum.

Beträffande systemet med insättning av postsparbanksmedel i de enskilda sparbankerna framhålla utredningsmännen, att, ehuru väl detsamma icke kan betraktas såsom oframkomligt, utredningsmännen dock av angivna orsaker anse sig sakna anledning föreslå vidtagande av åtgärder för att detsamma skall komma till användning.

Särskild föreskrift i anslutning till vad sålunda uttalats torde erfordras endast såvitt avser utlämnande av tillfälliga lån från postsparbanken till enskilda sparbanker.

Utredningsmännen föreslå i sådant hänseende,

att generalpoststyrelsen må äga att av postsparbankens medel till enskilda sparbanker mot säkerheter, som postsparbanken enligt gällande reglemente angående förvaltningen av de i postsparbanken inestående medel äger innehåva, utlämna tillfälliga lån, dock att högre sammanlagt belopp, än som motsvarar fem procent av insättningens behållning i postsparbanken enligt senaste bokslut, icke må användas för ändamålet, och att en och samma sparbank icke må samtidigt innehåva dylika lån till högre sammanlagt belopp, än som motsvarar fem procent av insättningens behållning i sparbanken enligt senaste bokslut.

Över nämnda utredning avgåvos utlåtanden den 24 september 1934 av generalpoststyrelsen, den 27 september 1934 av statskontoret, samma dag av fullmäktige i riksbanken samt den 29 september 1934 av sparbanksinspektionen, varjämte svenska sparbanksföreningen yttrade sig i ämnet.

Den 25 januari 1935 har Kungl. Maj:t, i anslutning till utredningsmännens förslag, utfärdat kungörelse om ändrad lydelse av 4 § i förnyade reglementet den 27 oktober 1922 (nr 522) angående förvaltningen av de i postsparbanken inestående medel (sv. förf.-saml. nr 9.) Härmed torde riksdagens ifrågasvarande skrivelse få anses vara slutbehandlad.

I anslutning till vad jag i det föregående anfört hemställer jag nu, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att de medel, som till postsparbanken influtit för avyttrade och ännu utelöpande sparmärken, må, räknat från och med den 1 juli 1935, avsättas till en under generalpoststyrelsens förvaltning ställd fond, varav avkastningen skall enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser användas för att till skolor, varest skolsparrörelse finnes anordnad, lämna bidrag till ändamål, som avse lärjungarnas fostran eller utbildning och som icke kunna i annan ordning tillgodoses; med skyldighet dock för generalpoststyrelsen att av fondens medel gottgöra postsparbanken beloppet av de sparmärken, som efter nämnda tidpunkt kunna komma att av postsparbanken inlösas.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:
Waldemar Wiens.